

Björn Svärd

Kyrkan, rättsordning eller livsrörelse

En problemorientering

Vigsel av samkönade i Viby

Kyrkans tidning den 8 aug 2024.

Rubrik

Ledamot gick ur kyrkan efter att kyrkorådet anställt präst som inte viger samkönade.

Saxat från artikeln

Viby församling fick äntligen en sökande på sin komministertjänst. Men när kyrkorådet röstat om prästens anställning lämnade en ledamot sitt uppdrag. "Jag går aldrig med på att vi anställer någon som inte viger samkönade" säger tidigare ledamot Ulrika Björklund "det handlar om människors lika värde".

(Till detta skall läggas att det av artikeln framgår att Ulrika Björklund har varit engagerad i Viby församling i större delen av sitt liv och framför allt att inte heller kyrkoherde Benjamin Lundqvist viger samkönade.)

För mig får konflikten i Viby belysa den problematik som ligger bakom uppsatsens rubrik. Den i konflikten medagerande, kyrkoherde Benjamin Lundqvist (BL), värnar om kyrkans rättsordning på ett sätt som samspelar med Carl Strandbergs i dennes likaledes av mig nedan behandlade prästmötesavhandling "Präst och kyrkoråd (1974)". Hur kyrkans rättsordning här och på ett mångfald områden kraschlandar med nutidens ideal får Ulrika Björklunds (UB) replik "Det handlar om människors lika värde" exemplifiera. För henne tillhör människors lika värde det för hennes tro bestämmande. Om denna övertygelse är specifikt kristet betingad eller inte låter jag vara osagt. För henne är vigsel av samkönade ett uttryck för detta lika värde. Så inte för BL som i vigsel av samkönade ser ett brott mot biblisk skapelseordning och kyrkans rätt. Ulrika Björklunds hållning låter jag med rätt eller orätt representera en modernitet som inte duckar för att bryta med klassiska kristna värderingar, utan t o m gjort det till en uppgift att göra just detta.

För kyrkorådet i Viby, enkannerligen i realiteten BL i egen hög person, har den bibliska skapelseordningen företräde. För UB är människors lika värde det avgörande, för henne exemplifierat i att det är öppet även för homosexuella eller lesbiska par att gifta sig i kyrkan. Så kan problematiken sammanfattas.

Ulrika Björklunds sätt att se har vind i seglen inte bara i Viby utan i hela västvärlden. Det har däremot inte Benjamin Lundqvists. Så det lär inte hjälpa att BL framstår som sin sockens kulturbärare nummer ett. Allt kulturliv i Viby tycks härröra från kyrkliga initiativ och då ytterst från kyrkoherde BL själv. Jag betvivlar dessutom att det är någon församling som vårdar sitt historiska arv med sådan omsorg som Viby. Det lär inte vara många som förnekar att BL även här är initiativtagare. Detta till trots är jag övertygad om att Benjamin Lundqvists eftermäle blir att han var en präst som hamnat vid sidan om. Dennes ideal är nämligen, som så mycket annat i kyrkans klassiska idealbildning, inte tidens. Konflikten beskriven ovan lär vara bland det som bidrar till den bedömningen.

Prästens ensamrätt i ett dubbelt ansvar

Mitt andra exempel som kastar ljus över denna artikels problemställning hämtar jag från en avhandling vid prästmötet i Strängnäs 1974. Carl Strandberg (CS) (1926-2013), då kyrkoherde i Katrineholm, därefter domprost i Strängnäs, försvarade där sin kyrkorättsliga studie "Präst och kyrkoråd" (1974).

Om domprosten CS kan jag själv vittna. Till det yttre var denne Benjamin Lundqvists motsats. Om initiativen från Viby ständigt överraskar, förblev allt vid det gamla i Carl Strandbergs Strängnäs. Den naturliga auktoritet som omgav dennes person berodde inte på konstruktivt ledarskap utan på respekt för dennes kunnighet som kyrkorättslärare men också på att han framstod som broderlig och omutlig i en och samma person. Ändå hävdar jag att det är mycket som förenar dem båda. Båda höll fast vid en kyrkans rättsordning som börjat ifrågasättas av paradigm som ny tid skapat. För att i Carl Strandbergs fall visa hur, har jag valt att analysera just dennes prästmötesavhandling "Präst och kyrkoråd". Min analys går ut på ett enda, att söka finna den bärande tanken, den allt sammanfattande princip som håller samman dennes framställning. Detta samtidigt som den visar att kyrkans rättsordning är den för honom överordnade rättsprincipen.

Och denna bärande tanke är inte svår att finna. Avhandlingen handlar nämligen om ett enda, att kyrkans rättsordning från medeltiden ända in i nutid vilar på en dubbel ansvarslinje. Konsekvensen av denna är att lekmanansvaret fram till dags datum vilar på kyrkorådet, ämbetsansvaret på prästen och i förlängningen på biskopen. Det betyder att prästen ensam är ansvarig för sakramentens förvaltande, undervisning, förkunnelse och själavård. Denna uppgift förvaltar prästen i egen rätt, endast underställd biskop och domkapitel.

Att det är så leder S i bevis genom att följa den kyrkorättsliga utvecklingen från svenska landskapslagar till 1961 års församlingsstyrelselag. Trots samhällsutvecklingen har denna princip enligt S bestått, t o m i rättsligt hänseende förblivit ohotad ända in i nutid.

På prästen vilar alltså uppgiften att ansvara för uppenbarelsen. Uppenbarelsen i sin tur är vad den är, oåtkomlig för mänskliga beslut. Detta eftersom

...den är "gudomlig uppenbarelse" och "icke (kan) anpassas efter opinionsbildningar", den är "överhuvud icke tillgänglig för mänskliga beslut". Dessutom eftersom "kyrkan i sina bekännelseskriterier har förpliktande uttryck för denna uppenbarelse" (s 80)

Detta påstår CS samtidigt som kyrkan i en mera närgående betraktelse utan religiösa förtecken även läromässigt påverkats utifrån. Kyrkan är i långa stycken vad vad den blir i mötet med människor, grupperingar, särskilt maktgrupperingar. Den har även allt eftersom påverkats av tidsströmningar, rådande föreställningar och idealbildning. Kyrkan har alltså låtit sig förändras av dem som enligt S inte skall ha makt över henne. Detta i likhet med alla ideellt betingade formationer där idealen är en sak, verkligheten oundvikligen delvis en annan.

Vad som gjorde Strandbergs framställning eldfängd när den presenterades var att ordningen med kvinnliga präster nyligen börjat tillämpas. Enligt S och många med honom hade denna rättighet pressats fram med stöd av allmän opinion men i strid mot kyrkans bekännelse. Men om detta "övertramp" sades det inte mycket vid prästmötet. Inte heller i övrigt bemöttes Strandbergs skrivning med några invändningar. Jag, som vid den tiden var komminister i Södertälje, satt knäpptyst. Att denna till omfånget lilla avhandling ställer mer frågor än den besvarar, har jag först senare insett.

Idag föranleder den mig till följande reflexioner.

En rättsordning med dubbla ansvarslinjer konsekvent genomförd ***faller naturligast ut*** när kristen tro definieras utifrån en ***lära***, företrädd av vigda företrädare (präster, biskopar), som lever relaterade till ett av kristen tro präglat samhälle. På den positiva sidan står att denna dubbla ansvarslinje är ett skydd för den kyrkliga identiteten, på den negativa att kyrkans egenart ensidigt definieras utifrån dess lära. Detta sistnämnda är i sig ett missgrepp eftersom kristen tro inte låter sig definieras utifrån en för alla tider fastställd lära. Läran är enligt mitt sätt att se en av sak och omständigheter "frusen" utsaga med uppgift att i bestämda sammanhang och för bestämt syfte renodla för tron väsentliga föreställningar. Läran skyddar livet men är inte livet.

En rättsordning med dubbla ansvarslinjer ***faller icke förbehållslöst*** ut för mig som ser kristen tro som ***en dynamiskt betingad tankeströmning***. Dock äger den även med den utgångspunkten berättigande som en slags garant för trons bevarande, kyrkans ordning o dyl. I en öppen folkkyrka som den svenska fungerar den i bästa fall som en garanti för trons bevarande. Detta eftersom kristen tro och föreställning inte betingar medlemskapet i kyrkan. Denna uppgift blir desto angelägnare som nutidens idealbildning inte formas utifrån specifikt kristen förlaga.

Vid närmare eftertanke behöver tron skyddas även i s k "trosförsamlingar". Samtidens idealbildning, som långt ifrån självklart har kristen förankring, färgar även i dessa miljöer av sig. Ingen kan nämligen fly undan den tid som man lever i.

Eller för att utveckla min hållning ytterligare. Strandbergs kyrka äger genom sin rättsordning sanningen genom uppenbarelse från Gud. Ansvar för Ordet och sakramenten ligger inte på kyrkorådet utan på prästen som i sin tur är ansvarig inför biskop och domkapitel. Om däremot, som jag uppfattar det, kyrkan oundvikligen låter sig påverkas av tid och omständigheter, leder detta till ett vidare betraktelsesätt. För min del till ett mera öppet förhållande till uppenbarelsens sanning och förmedling. Detta så mycket mer tvingande som denna hållning är förbunden med förpliktelse till det jag kallar ***uppenbar sanning***, vilket i sin tur leder till öppenhet för bibelkritik och till ögon och öron öppnade för den kunskap och den insikt som samtiden kan bidra med.

Själv kan jag inte nog betona den betydelse som just bibelkritiken inneburit. Den har skärpt min trohet mot den kristna trons grundmotiv, detta främst i min tolkning av den för bibeltexterna grundläggande utväljelsetanken. Däremot har den relativiserat tron på bibeltexternas bokstavliga sanning till förmån för skärpt blick för vad texterna förkunnar. Slutligen har bibelkritiken resulterat i en alldeles specifik förståelse av Kristi kors. Det är den av Gud övergivne Jesus som hänger på korset, den Jesus som mitt i sin övergivenhet överlämnar allt i Guds händer. Korset så förstått grundar sedan min tro på uppståndelsens under.

Denna min inställning har bidragit till att jag har en generös inställning till kyrklig förkunnelse och pastoral praxis som inte i alla lägen håller måttet. Syftet blir här viktigare än tankeredan eller världsbilden. Samtidigt inser jag att kyrkan inte får ge upp sina ideal. Hon måste hålla fast vid sin beaktelse. Och här kan den dubbla ansvarslinje som S pläderar för vara till hjälp.

Kyrkan är alltså i mina ögon en i tiden levande och dynamisk tankeströmning, en röst i tiden, en röst som samtiden behöver. Den gör t o m anspråk på att stå för den rätta livshållningen. Detta oavsett om det hon hävdar fått biskoplig välsignelse eller inte. Ämbetet äger varken den slutgiltiga uttolkningen av ordet eller har makt att slutgiltigt legitimera bruket av

sakramenten. Detta skall dock ej missförstås som ett nej till biskoplig auktoritet eller till prästerligt andligt ledarskap. Nog behövs både biskopar och präster för att kyrkan skall kunna hålla sin kurs. Men varken biskopar eller präster får ses som de slutgiltiga garanterna.

Det specifika ansvar som ligger på biskopar och präster skall i slutändan förstås utifrån deras speciella förpliktelse till det evangelium som har sitt centrum vid korset. Därmed är också sagt att denna förpliktelse sviks när korset förnekas enbart av den anledningen att budskapet kommer från fel håll.

Man kan kanske tycka att detta är oprecist tal särskilt när man inser att det som kännetecknar det korsmärkta talet och handlandet mindre är dogmatiskt och kultiskt än existentiellt betingat. Men närmare sanningen förmår jag inte komma.

Kyrkoordningen för Svenska kyrkan och verkligheten

När den fria Svenska kyrkan från millennieskiftet tar form markerar dess kyrkoordning kontinuitet med det som varit. Tydligt håller denna från staten frigjorda kyrka fast vid det gamla. Även den fria Svenska kyrkan ser sig som bärare av en tro grundad i Guds ord och sakramenten med biskopar och präster som trons garantier. Inte ett ord om ruckade grundvalar. Till och med den kärleksverksamhet som ända från urkyrkan varit ett av kyrkans kännetecken är indragen i det absoluta, i det för kyrkan konstituerande. Diakonen i Svenska kyrkan vigs till ett livslångt uppdrag. Hon ses tillsammans med prästen delaktig i den kyrkans vigningstjänst, som förstärker intrycket av att kyrkan genom vigning till livslångt uppdrag värnar om något som är bestående.

Men skenet bedrar, har för den delen alltid bedragit. Kyrkoordningen är en sak, verkligheten en annan. Problemet Viby redovisat ovan är hela Svenska kyrkans problem. Hon lever i Benjamin Lundqvists verklighet och samtidigt i Ulrika Björklunds, i Carl Strandbergs och samtidigt i min. Dessutom omformar en sekulariserad humanism på bred front och fortlöpande värdeskalorna.

Det är dessutom fullt tänkbart med ytterligare svårigheter. Tänk er att kyrkan nyktrade till i abortfrågan och tvärtemot i samhället rådande mening hävdar att det nybildade fostret är ett begynnande liv, inte något som primärt tillhör kvinnans kropp. Vid ett sådant scenario ser jag för min inre blick uppror i kyrkans inre kretsar och massutträden ur Svenska kyrkan.

Men detta kommer inte att inträffa. Kyrkan tiger nämligen, t o m Benjamin Lundqvists och Carl Strandbergs anhängare tiger. Det skulle kosta för mycket att tala. Rakryggat sanningssägande vore ett sätt att motivera sitt eget försvinnande.

Den oundvikliga dubbelheten

Å ena sidan är kyrkan satt att vårda evigt bestående värden. Detta desto hellre som hon är sprungen ur en judisk stamreligion vars fundament var övertygelse om att vara mer än andra älskad av sin Gud. Denna övertygelse ligger sedan till grund för föreställningen om Guds förbund med sitt egendomsfolk. Den allt förpliktande, på Guds löften vilande lagen, står ytterst i det sammanhanget. Denna föreställning följer sedan kyrkan genom seklerna, stadfäst för katolikernas del i den kanoniska lagen och inom lutherdomen fullföljd i den lutherska ortodoxins förpliktelse till kyrkans lära.

I denna uppsats är denna rättsordning exemplifierad i en tvist i Viby. Problemet var där att den förutsatt kristna rättsordningen stötte på patrull utifrån värderingar med förmodat efterkristet ursprung. Huvudexemplet är dock inte hämtat från Viby utan från Carl Strandbergs avhandling "Präst och kyrkoråd". Där framstår svagheten i den kristna rättsordning som S förutsätter tydligare.

Å den andra sidan förmedlar den bild av tron som rättsordningen representerar inte hela sanningen. Kyrkan lever f a i evangeliets sammanhang, här uttryckt som en dynamiskt betingad livsrörelse, vilket i denna uppsats står för att rättsordningen måste få tolkas utifrån dess innersta syfte. Och detta behöver varken katolikernas kanoniska lag eller lutheranernas bekännelseskriterier alltid vara uttryck för. Om just detta har jag talat i klartext i denna uppsats. Däremot är mindre talat om evangeliets konsekvenser. F a återstår att konkretisera evangeliets påverkan existentiellt samt att tydliggöra innehållet i den rättsordning som med nödvändighet är betingad av både tid och omständigheter.

Min slutsats blir att den kristna kyrkan inte kommer inte ifrån att leva i denna dubbelhet mellan rättsordning och livsrörelse. Och hon kommer aldrig att bli kvitt uppgiften att finna ut trovärdiga tillämpningar när det ena krockar med det

Post scriptum

Författarens del i problemorienteringen

Uppsatsen ovan kan inte läsas som en neutral beskrivning av två sätt att närma sig kristen tro. Därtill är den för spekulativ. Detta tydligast i redovisningen av Vibyproblematiken. Där tolkar jag närmast på fri hand Ulrika Björklunds protest. Jag tror mig utan att belägga det kunna härleda hennes hållning till nutida sekulariserad rättsuppfattning. Uppsatsen kan således delvis betecknas som ett debattinlägg. Samtidigt gör den anspråk på att ge en relevant beskrivning av saken. Detta i sin tur utifrån påståenden möjligen att pröva. Detta här betonat mest på grund av att jag med motsvarande växling mellan subjektivitet och objektivitet skrivit ett antal problemorienterade utredningar nämligen

Herdabrevens vittnesbörd... 2012

Förnya för att kunna bevara ett kristet Sverige... 2019 (Om Einar Billings författarskap) 2019

Gustaf Aulén ställd mot Gustaf Aulén... 2021

Verklighet och tro i Antje Jackeléns Otålig i hoppet 2022

Bibelsyn och bibelbruk hos Bo Giertz...2023

Mikael Tellbes bibel och min 2024

Med tanke på Gud... av Ulf Jonsson 2024

Med Nythomismen som utmanare... 2024 (tillgänglig på nätet under våren 2025)

(Se bjornsvard.com under rubriken Hem)